

Nyt fra historisk Videnskab

Som bind IV i *Det kongelige danske Videnskabernes Selskab 1742–1942. Samlinger til Selskabets Historie* er 1961 udsendt et af selskabets arkivar Asger Lomholt forfattet arbejde om *Landmaaling og Fremstilling af Kort under Bestyrelse af Det kongelige danske Videnskabernes Selskab 1761–1843*. Det er det mest omfattende, praktisk videnskabelige Arbejde, der har været pålagt Selskabet, som her i et særligt bind grundigt gennemgås. Efter et kort afsnit om ældre kort skildrer forfatteren den geografiske landmålings almindelige historie i to kronologisk fremskridende afsnit, der er delt ved 1820, da arbejdet var svækket efter professor Thomas Bugges død 1815, hvorfor dets videreførelse 1820 ændredes for Holstens vedkommende. Iøvrigt er det sidste afsnit 1821–42 præget af den tiltagende indskrænkning i selskabets landmålingsarbejde, samtidig med voksende interesse fra militær side i udgivelse af kort. Selskabets sidste kort (i to blade) over kongeriget Danmark blev udsendt 1841, netop s. å. som selskabet – iøvrigt kun med 8 stemmer imod 7 – besluttede at ophøre med kortarbejderne. Man fandt da, at selskabet ikke uden en ny organisation med et betydeligt antal af kyndige og øvede mænd og langt større pengemidler kunne påtage sig at videreføre landmålingsarbejderne på tidssvarende måde; ligesom man nu også mente – utvivlsomt med rette – at den administrative virksomhed, der ville udkræves ved en sådan reorganisering af arbejdet, vanskeligt ville kunne ledes af selskabet.

Arkivar Lomholts arbejde, der naturligvis kan gå anderledes i dybden, end det var muligt for N. E. Nørlund i værket om Danmarks kortlægning, giver alle ønskelige oplysninger om arbejdets organisation, om medarbejderne ved dette, ligefra medlemmerne af selve landmålingskommissionen og landmålerne med deres assistenter til korttegnere, kobberstikkere og kobbertrykkere samt de faste instrumentmagere (oversigt s. 135 ff. med henvisninger til omtale af de enkelte andetsteds i teksten), om de udsendte kort etc.; især er udnyttet det materiale, der endnu findes i Viden-

skabernes Selskabs arkiv. Anmelderen kunne have ønsket yligere oplysninger om den del af opmålingsarkivet, der overdroges til det nuværende Geodætisk Institut (se især s. 90 note 2), herunder oplysninger om de originale målebordsblades indhold; et udsnit af et målebordsblad med sigtelinier aftrykkes vel s. 26 (et andet udsnit er trykt i N. E. Nørlunds ovennævnte værk); men det ville have været af interesse, om det f. eks. var meddelt, om disse målebordsblade gav oplysninger, der ikke kunne udlæses af de trykte kort; dette er i hvert fald tilfældet for visse af disse blades vedkommende. Men dette er kun en detalje. Arkivar Lomholts arbejde er et værk, der både i indhold og udstyr gør såvel forfatteren som det selskab, der står bag, ære.

C.R.H.

I europæisk politisk idédebat i de sidste tiår af det 16. årh. spillede en lille gruppe forfattere, de såkaldte monarkomaker, en betydningsfuld rolle. Monarkomakernes tanker var på ingen måde »nye«, tilmed på vigtige punkter indbyrdes afvigende, men benævnelsen er dog anvendelig som en bekvem fællesbetegnelse for de forfattere, der direkte eller indirekte vendt mod fyrsteabsolutismen hævdede en lære, som tilkendte folket eller dets repræsentanter en plads i statslivet ved siden af fyrsten samt ret til modstand mod denne, hvis han brød sine – oftest kontraktmæssigt begrundede – forpligtelser over for folket. De fleste af monarkomakerne var franskmænd, men ideerne vandt også udbredelse i f. eks. Nederlandene og Skotland. I Danmark sluttede Arild Huitfeldt sig til en af monarkomakerne formuleret modstandslære, og Erik Sparre, den fremtrædende adelige oppositionsleder i Sverige, var givetvis ligeledes bekendt med deres synspunkter. Spørgsmålet om i hvor høj eller ringe grad de har været bestemmende for udformningen af Sparres indlæg i de politiske kontroverser mellem rigsrådet, kong Johan III og hertug Karl i 1580'erne er nu påny taget op til drøftelse i første halvdel af *Kerstin Strömberg-Back's* akademiske afhandling *Lagen Rätten Låran, Politisk och kyrklig idédebatt i Sverige under Johan III:s tid*, Lund 1963, udgivet som bind XI i serien »Bibliotheca historica Lundensis« (Ediderunt Sture Bolin et Jerker Rosén), XI+350 s. I tilslutning til Otto Brunner hævder forf. det standpunkt, at ældre tiders retsforhold og retstænkning, in casu det 16. årh.s, må forstås ud fra tidens egne begreber og ud fra disses ældre (oprindelige) betydningsindhold frem for at de indordnes i moderne retlige kategorier. En dygtigt gennemført drøftelse af de relevante retsbegreber i det 16. årh., lærerig